

De visie van Petra van der Horst

Die vrouw met dementie blijft in de wijk. En nu?

Het leven in de wijk verandert in hoog tempo, zegt Petra van der Horst. Dat komt door de decentralisaties met bijbehorende tekorten, de extramuralisering, dubbele vergrijzing én de coronacrisis. Maar gemeenten en burgers beseffen dit nog veel te weinig; hoogste tijd voor een maatschappelijke discussie.

De verdere invoering van de participatiesamenleving zal een versnelling (moeten) krijgen. Dat komt doordat er op dit moment gelijktijdig verschillende ontwikkelingen spelen, die elkaar soms versterken. Het zijn er vier:

- 1) Bijna alle gemeenten in Nederland hebben tekorten op hun begroting. Noodgedwongen geven ze meer geld uit in het sociaal domein dan ze in hun portemonnee hebben. De vraag naar ondersteuning is beduidend groter dan de beschikbare middelen.
- 2) De extramuralisering van diverse doelgroepen (mensen met een GGZ-achtergrond, mensen met een verstandelijke beperking, mensen met dementie, statushouders, ouderen die niet meer opgenomen worden) zet zich – geheel in lijn met het kabinetsbeleid – steeds verder door. Vanaf 2021 behoren ook beschermd wonen en maatschappelijke opvang tot het takenpakket van de gemeente. In de praktijk betekent dit dat een zeer grote groep kwetsbare mensen mede afhankelijk is van gemeentelijke ondersteuning; deze mensen hebben nu eenmaal veel zorg en ondersteuning nodig. En doordat deze groepen steeds meer in de wijken wonen, komt daar een nieuwe dynamiek op gang.
- 3) Er is in ons land al jaren sprake van een dubbele vergrijzing: er komen steeds meer ouderen en ze worden ook steeds ouder. Bovendien blijven ouderen langer thuis wonen (al dan niet met zorg aan huis). En ook zij vallen onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten als ze ondersteuning hebben. Tegelijkertijd ziet het er naar uit dat (mede onder invloed van de coronacrisis) een economische recessie onderweg is. Het gevolg zal zijn dat (nieuwe) groepen mensen een beroep doen op de bijstand. Dat brengt nieuwe uitdagingen met zich mee voor gemeenten: ze zullen met

veel minder middelen dan voorheen meer kwetsbare mensen moeten ondersteunen én dan ook nog aan inclusie werken van deze (nieuwe) doelgroepen. Tegelijkertijd is nu al te zien dat het vanwege de personele gebreken bij zorgaanbieders heel lastig zal zijn om de ondersteuning te blijven bieden die thuiswonende kwetsbare mensen nodig hebben. En dat personeelsgebrek zien we nu ook in de jeugdzorg.

- 4) Daarnaast is er al langere tijd bij groepen burgers de nodige scepsis over de rol van de overheid en andere instanties. Ze zijn kritischer aan het worden richting de politiek en de overheid (waartoe ook gemeenten behoren). De coronacrisis versterkt dat fenomeen. Tegelijkertijd leiden de financiële tekorten in het sociaal domein ertoe dat een groter beroep moet worden gedaan op de burgerzin – die er niet meer in elke gemeenschap is. Bovendien is de burgerzin vaak nog verder te zoeken als het gaat om kwetsbare mensen: ‘Zij zijn niet mijn pakkie-an!’

Coronacrisis legt twijfel bloot

De coronacrisis legt iets bloot wat al langer aan de hand is: namelijk dat mensen niet vanzelfsprekend gezag toekennen aan de overheid en dat er heel verschillende verwachtingen zijn ten aanzien van de overheid. Daarbij speelt ook het vergaande individualisme in de samenleving een rol: ‘De overheid kan wel zeggen dat ik zus of zo moet doen, maar ik heb ook nog mijn autonomie, hoor!’ De gemeente heeft een verantwoordelijkheid richting kwetsbare groepen, maar ik sluit niet uit dat als de gemeente andere burgers oproept om het samen te blijven doen in de wijken, dat sommige mensen zullen zeggen: ‘Maar wat heb ik met die kwetsbare mensen in mijn

Petra van der Horst. Foto: Goedele Monnens

wijk te maken? Daar gaan de zorgorganisaties toch over? Ik bepaal zelf wel met wie ik mij wel en niet bemoei.' De gemeente heeft een rol om met de mindere middelen de dingen te doen die nodig zijn om mensen thuis te laten wonen, leefbaarheid te bevorderen,

enzovoort. Daarvoor is het noodzakelijk dat mensen meer naar elkaar 'omkijken' – ook vanwege de vergrijzing. Om de boel te laten draaien, hebben we dus een enigszins zorgzame samenleving nodig en een minimale vorm van solidariteit. Maar veel burgers betwijfelen

of de gemeente nog wel dé partner is om daar iets over te zeggen. Er moeten nieuwe verhoudingen worden gezocht in wat mensen willen doen voor een ander, wat vrijwilligers kunnen doen en wat thuishoort bij de gemeente.

Gemeenten maken mensen niet bewust

In veel gemeenteraden wordt dezer dagen veel gesproken over individuele voorzieningen. Gemeenten spreken zorgorganisaties erop aan dat ze moeten leveren, dat ze wachtlijsten moeten wegwerken. Maar die organisaties kampen met personeelstekorten. Terwijl daar veel aandacht naar uitgaat, is er juist heel weinig aandacht voor het feit dat gemeenten vanaf nu met minder middelen meer moeten doen en dat de samenleving/de gemeenschap moet meehelpen om vraagstukken op te lossen. Die bewustwording komt maar mondjesmaat op gang. Bij een enkel vraagstuk (eenzaamheid) wordt wel getracht om taken bij de samenleving neer te leggen – noem het maar het ‘doordecentraliseren’ van vraagstukken. Maar de mensen ervan doordringen dat de samenleving hierin vanaf nu een cruciale rol moet spelen, dat die rol de nieuwe werkelijkheid is, dat gebeurt niet of nauwelijks.

Er is bijvoorbeeld nog geen kanteling gaande in het besef dat kwetsbare mensen in de wijk blijven wonen en dat daar een zorgzame buurt voor nodig is. Het duurt tegenwoordig nu eenmaal langer voordat mensen worden opgenomen in een instelling of ziekenhuis. Dus moet er iets anders voor hen geregeld worden én mensen moeten beseffen dat dit het nieuwe normaal is: het is niet zo dat je je buurvrouw ‘even helpt’ totdat ze wordt opgenomen vanwege haar lichte dementie. Nee, zij blijft met haar lichte dementie in de buurt wonen en de professionele hulp zal door financiële tekorten en personeelstekorten minimaal zijn. Dat je daar als buurvrouw of buurman of buurt iets mee zult moeten, is een veel dringender probleem dan gemeenten én burgers in de gaten hebben.

Natuurlijk, er zijn ‘dementievriendelijke gemeenten’, maar welke gemeente werkt aan dementievriendelijke buurten en wijken? Welke gemeente maakt werk van de beweging naar inclusie die nodig is? Het besef dat inclusie hét samenlevingsconcept van de toekomst is, is nog verre van wijdverbreid. Juist daar moet enorm in geïnvesteerd worden. Dat komt door de genoemde ontwikkelingen: de dubbele vergrijzing, de personele tekorten, de decentralisaties en de gemeentelijke financiële tekorten. Hier moet je als de wiedeweerga mee aan de gang.

Nijmegen, Apeldoorn, Houten, Hoorn

Links en rechts is een enkele gemeente die werkt aan inclusie van mensen, in elk geval van degenen met een GGZ-achtergrond. Denk aan Nijmegen, Apeldoorn, Houten en Hoorn. Daar wordt nagedacht over de vraag: hoe krijgen we de inclusie op gang? En meer en meer worden daarbij ook mensen met eigen ervaringen betrokken. Prima. Bovendien is het beter voor kwetsbare burgers als ze een plek vinden in de wijk. Maar dat er een visie op inclusie achter zit en dat het breed gedragen wordt, dat is helaas een zeldzaamheid in ons land. Als er al iets gedaan wordt aan inclusie, dan is dat puur vanwege de nieuwe taken zoals beschermd wonen en maatschappelijke opvang waarvoor gemeenten straks verantwoordelijk zijn. Maar inclusie komt nog onvoldoende voort uit de vraag ‘We zijn verantwoordelijk

geworden voor een nieuwe groep kwetsbare burgers, dat brengt iets teweeg in de wijk, dus daar moeten we iets op bedenken. Hoe houden we onze samenleving duurzaam en houdbaar?’ En dat terwijl ik zoals gezegd een aantal economische en maatschappelijke ontwikkelingen zie samenkomen die het doel van inclusie nog urgenter maken, die de noodzaak om inclusie aan te jagen alleen maar verder versterken.

Dit alles betekent ook dat professionals een andere rol zullen krijgen. Zij zullen aan *community building* moeten gaan doen. Individuele ondersteuning blijft noodzakelijk, maar daarnaast moet je als professional ook gaan kijken hoe je cliënt zijn of haar weg vindt in de wijk. En hoe kun je inclusie realiseren in de buurten? Dat betekent dat er plekken moeten zijn waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, dat die plekken gerund worden door buurtbewoners die besef hebben van nut en noodzaak van inclusie, met ondersteuning van professionals. We zijn dus op weg naar een andere verhouding tussen collectieve en individuele voorzieningen. En dat gaat veel sneller dan mensen in de gaten hebben.

Vraagstukken moet je verbinden

Op dit moment worden ontwikkelingen nog te veel los van elkaar gezien. Decentralisatie betekent dat er iets in de buurt moet gebeuren. Maar dat er tegelijkertijd vergrijzing is, bezuinigingen zijn, minder personeel is: die vraagstukken moet je verbinden. Zie de ontwikkelingen in samenhang en definieer wat het effect is op individuele burgers en hun leven, op buurten en wijken – en definieer van daaruit wat je rol als gemeente is. En dus moeten andere verhoudingen en nieuwe oplossingen hun beslag krijgen. Met alle knelpunten en grenzen die daarbij horen, want je kunt natuurlijk niet alles aan de bureaus overlaten.

Wat er nu gebeurt, is dat gemeenten in het beste geval de boodschap ‘We moeten werken aan nieuwe, inclusieve verhoudingen’ wél vertellen en uitvoeren (zo wordt er geld besteed om vrijwilligers te trainen om eenzaamheid te bestrijden). Maar aan de boodschap ‘De overheid kan het niet alleen, de gemeenschap is nodig, en die gemeenschap ben jij als burger’ moeten ze nog heel hard werken. Die boodschap leeft nog niet – en dat is zorgelijk. Gemeenten zijn wel van alles aan het regelen om te zorgen dat de individuele voorzieningen op peil blijven, maar ze praten niet over wat er in de samenleving moet gebeuren. Die samenleving krijgt een grotere rol in het sociale domein, juist vanwege de genoemde ontwikkelingen die over elkaar heen buitelen. Dus is het belangrijk dat mensen hiervan bewust worden gemaakt. Dat ze gaan nadenken over wat wel en niet haalbaar is. Dat ze zich afvragen waarvoor ze de overheid nodig hebben. En het is belangrijk dat de overheid zich afvraagt waarvoor zij de samenleving nodig heeft: wat kunnen we niet aan mensen overlaten? Dat zou een nieuwe maatschappelijke discussie moeten zijn waarin inwoners actief hun inbreng kunnen en moeten leveren.

Petra van der Horst is onder andere directeur, trainer en adviseur bij de Koepel Adviesraden Sociaal Domein en projectleider en procesbegeleider bij Samen Sterk zonder Stigma. ▲

SP-Kamerlid doet oproep aan minister De Jonge 'Plan Oldenzaal verdient geen navolging'

Er moet worden voorkomen dat gemeenten huishoudelijke ondersteuning uit de Wmo schrappen. Dat vindt de SP bij monde van het kamerlid Maarten Hijiink, die daarmee reageert op een motie die de gemeenteraad van Oldenzaal recent aannam.

Naar de mening van Maarten Hijiink lossen gemeenten hun financiële sores (lees: oplopende tekorten) niet op door 'belangrijke onderdelen van de zorg af te schaffen' alsof ze dan niet bestaan. Het zal een verplaatsing van het probleem zijn, want veel vormen van zorg worden dan óf niet meer vergoed óf moeten uit de bijzondere bijstand komen, wat lood om oud ijzer is.

Van slechte plan afhouden

Hijiink wil van minister De Jonge (VWS, CDA) onder andere weten of er meer gemeenten net als Oldenzaal overwegen de huishoudelijke zorg uit de Wmo te halen. Ook wil hij weten welke middelen de minister tot zijn beschikking heeft om Oldenzaal 'van dit slechte plan af te houden'. Huishoudelijke verzorging is de basis van de zorg, vindt de SP-parlementariër. 'Het wegvallen van deze zorg kan leiden tot verarming, vereenzaming, extra belasting voor mantelzorgers, een hoger risico op vallen en daardoor juist mogelijk tot duurder zorg.'

'Doldrieste ingrepen' voorkomen

Hijiink ziet dat gemeenten worstelen met tekorten in het sociaal domein, maar wil voorkómen dat gemeenten daardoor overgaan tot 'dramatische besluiten'. Hij wil van de minister weten of het kabinet gemeenten financieel tegemoet wil komen 'zodat doldrieste ingrepen zoals het schrappen van de huishoudelijke zorg voorkomen kunnen worden'. Veel gemeenten geven aan dat het aantal aanvragen voor een Wmo-voorziening sinds de invoering van de inkomensafhankelijke eigen

FOTO: SHUTTERSTOCK

Terras in Oldenzaal

bijdrage van negentien euro per maand (het Wmo-abonnementstarief) fors is gestegen. Zo is er in Oldenzaal sprake van een stijging van tien procent, met name aanvragen voor huishoudelijke verzorging. Het ministerie van VWS heeft een onderzoek naar de tarieven aangekondigd.

Zorg onbetaalbaar

De Oldenzaalse gemeenteraad wil af van huishoudelijke ondersteuning als onderdeel van de Wmo. Een motie van lokale partij WG (WerkgeversGroepering), die het college oproept om hiermee aan de slag te gaan, werd eind september door vrijwel de voltallige raad (en de wethou-

der) omarmd. Alleen GroenLinks stemde tegen. Volgens Henk Winkelhuis (WG) is het 'pure noodzaak' om de huishoudelijke ondersteuning uit het takenpakket van de Wmo te halen. Een flink deel van de Oldenzaalse begroting (45 miljoen euro) gaat nu op aan kosten voor het sociaal domein. Van dat bedrag is 10 miljoen nodig voor de uitvoering van de Wmo. 'Op deze manier wordt de zorg onbetaalbaar voor onze gemeente,' stelt Winkelhuis. 'En daarom luiden we met dit voorstel ook de noodklok. Het is alle hens aan dek.'

Bronnen: tubantia.nl, wgoldenzaal.nl, roskam.nl